

ظرفیت بیمه‌ای کشور چقدر است؟

پاسخ به پرسش فوق می‌تواند بد حسابان و فراریان بیمه‌ای را به ایفای وظایف قانونی خود ملزم کند

نابرابری و کارکرد...

ادامه از صفحه ۳

... متوجه می‌شویم که درآمد کل خانوارهای ایرانی در همه دهک‌ها کاهش پیدا کرده است. با دقت بیشتر به گزارش متوجه می‌شویم که از سال ۹۲ به این سو، درآمدهای خانوار بیش از هزینه‌ها بوده که به معنای افزایش میزان پس‌انداز خانوار نیست. پس انداز در واقع عبارت است از: مصرفی که انجام نمی‌شود یا به تعویق می‌افتد. چرایی آن به تورم و درآمدهای غیردستمزدی برمی‌گردد. خانوارها با ترکیبی از پنج طریق مزد و حقوق‌گیری، مشاغل آزاد، اجاره اموال و دارایی‌ها، حقوق بازنشستگی و سایر درآمدها، خرجی‌های خود را تامین می‌کنند. مسئله این است که سهم مزد و حقوق در سال‌های گذشته کاهش یافته و به مرور سهم سایر درآمدها به خصوص مشاغل خدماتی و آزاد در ترکیب درآمدی خانوار در حال افزایش است. بنابراین در چنین حالت پر فشاری، خانوارها مصارف خود را به تعویق می‌انند که در این حالت تقاضا برای کالاهای مصرفی با دوام نظیر بیمه‌های اجتماعی کاهش پیدا می‌کند.

طبیعی است کاهش مصرف چنین کالاهایی به معنای کاهش هزینه‌های این بخش‌ها در سبد هزینه‌ها هم هست. البته باید توجه داشت که کاهش چنین هزینه‌هایی الزاماً به معنای بهبود اوضاع خانوارها نیست، بلکه معنای واقعی آن کاهش تقاضای موثر است که خود می‌تواند به تشدید وضعیت رکودی اقتصاد منجر شود.

همان طور که گفتیم کاهش درآمدهای خانوار به ویژه در دهک‌های ضعیف و کم‌درآمد به طور معمول به منزله چشم‌پوشی خانوار از برخی هزینه‌های سرمایه‌گذارانه مثل نظام تامین اجتماعی است. در اینجا سطح تحلیل ما، فراتر از بیمه تامین اجتماعی است و در واقع بحث این است که نظام تامین اجتماعی ما به این دلیل که قادر نیست خود را با شرایط رکود و رونق تطبیق دهد، انعطاف‌پذیری پایینی دارد. بحث این است که وقتی که ترکیب و توزیع درآمدی در کشور در حال دگرگون شدن است، نظام تامین اجتماعی باید خود را با وضعیت جدید تطبیق دهد.

در حقیقت موضوع این نیست که مردم در شرایط رکود و تورمی از پوشش بیمه‌ای خارج می‌شوند، بلکه آنچه اهمیت بیشتری دارد این است که نظام تامین اجتماعی چطور باید خود را با تغییرات تطبیق دهد. برای مثال، در زمان رکود که بیمه‌یکاری راهکار توصیه شده است، قوانین در کشور ما چقدر اجازه می‌دهند منعطف باشیم و شمار افراد بیمه‌ی را زیر پوشش بیمه‌ای قرار دهیم؟ دولت کجا به مسئله ورود می‌کند؟ جالب این است که در بحران مالی سال ۲۰۰۸، اکثر سیاست‌های تثبیت و باز یابی اقتصادی با محوریت نظام‌های تامین اجتماعی انجام شد. به عبارت دیگر، کارایی نظام‌های تامین اجتماعی زمانی اثبات می‌شود که در بزنگاه‌های بی‌ثباتی و نابسامانی اوضاع اقتصادی، خانوارهای نیازمند را با سیاست‌های منعطف حمایتی و بیمه‌ای به موقع زیر چتر حمایتی خود ببرد و به موقع هم آن‌ها را از سیستم خارج کند. این نیازی است که نظام تامین اجتماعی به شدت به آن نیازمند است.

علی حیدری

عضو و نایب رئیس هیئت مدیره سازمان تامین اجتماعی

یادداشت

بر اساس قانون و مقررات بین‌المللی و ملی، برخورداری از پوشش بیمه‌ای برای تمامی افرادی که برای یک کار فرما کار می‌کنند (کارگر، کارمند، مزدبگیر، کارپذیر و...) اجباری و الزامی است. فارغ از اینکه کار فرما، دولت و حاکمیت باشد یا مقاطعه کار و پیمانکار یا کارسپار و نظایر آن باشد و همین که رابطه مزدبگیری بین دو نفر برقرار شد، فردی که دستمزد یا حقوق یا حق‌السعی و ... را می‌پردازد، مکلف به پرداخت حق بیمه مربوط به کارگر، کارمند یا کارپذیر است. با این تفاسیر می‌توان انتظار داشت که اگر

فرار بیمه‌ای «قشری» (عدم تعمیم و تسری پوشش بیمه اجتماعی به برخی اقشار و صنوف یا عدم شناسایی آن‌ها)، «نگاهی» (عدم ارائه لیست کارگزاران سوسی کار فرما یا عدم شناسایی کارگاه)، «تعدادی» (عدم اعلام تعداد واقعی کارگران در لیست از سوسی کار فرما) و «ریالی» (عدم اعلام دستمزد واقعی مبنای کسر حق بیمه کارگران از سوسی کار فرما) حادث نگردد، به نظر می‌رسد ظرفیت بیمه‌ای بالقوه یا منابع قابل وصول و نیز میزان حق بیمه وصولی (ظرفیت بیمه‌ای بالفعل) بسیار بیشتر از ارقام موجود باشد. برخی خلأهای قانونی، مقرراتی، نظارتی، فرهنگی و اجتماعی، ارتباطی و رسانه‌ای، سازمانی و اجرایی باعث شده که تمام ظرفیت‌های بیمه‌ای استفاده نشده و ظرفیت‌های بالقوه و بالفعل زیادی برای وصول حق بیمه اجتماعی نادیده گرفته شود و نتیجه این امر در ابتدا باعث محرومیت افراد (کارگران و کارکنان و...) از حقوق بنیادین کار و عدم برخورداری آنان از پوشش بیمه‌ای و در مرحله بعد منجر به عدم پایداری مالی سازمان‌ها و صندوق‌های بیمه‌گر اجتماعی به ویژه سازمان تامین اجتماعی و کسری منابع بیمه‌ای برای ایفای تعهدات و فشار بیشتر بر کارفرمایان خوش حساب می‌شود. به بیان دیگر، در فقدان فرآیند چتر پوشش بیمه‌ای و تور بیمارستانی، بد حسابان و فراریان از ایفای وظایف قانونی، رها شده‌اند و فشار بیشتر به خوش حسابان و... وارد می‌شود. برای تخمین ظرفیت بیمه‌ای بالقوه در حوزه بیمه‌های اجتماعی و برآورد حق بیمه اجتماعی قابل وصول، نیازمند انجام مطالعات و محاسبات زیادی روی متغیرهای اقتصادی، مالی، بودجه‌ای، جمعیتی و آماری هستیم که از تخصص این جانب و از عهده این مقال خارج است. مضافاً اینکه رسیدن به ظرفیت بیمه‌ای واقعی، نیازمند وجود زیرساخت‌های ملی نظیر حساب‌های ملی دقیق و شفاف، نظام درآمد-هزینه خانوار، نظام حسابداری، حسابرسی و مالیاتی جامع و یکپارچه، نظام صنفی جامع و یکپارچه و دربرگیرنده تمامی فعالیت‌های تجاری، تولیدی و خدماتی، دولت و حاکمیت الکترونیک و... است. ولی برای طرح

مسئله و ارائه ایده کلی می‌توان به برخی از ارقام و اعداد در دسترس بسنده و طرح موضوع کرد تا «قطعه عزیمت» بحث برای مطالعه و امکان‌سنجی در این زمینه فراهم شود. برخی از اعداد و ارقام و موضوعاتی که می‌تواند برای تخمین ظرفیت بیمه‌ای مورد استفاده قرار گیرد (برای ساده‌شدن بحث، ارقام مندرج در این مقاله بر حسب هزار میلیارد تومان است و به‌طور مثال، با توجه به اینکه برآورد میزان وصول حق بیمه سازمان تامین اجتماعی در سال ۱۳۹۸ حدود ۱۰۰ هزار میلیارد تومان است، لذا در این مقاله ۱۰۰ واحد در نظر گرفته می‌شود) عبارت‌اند از:

بودجه کل کشور

بر اساس ماده واحده قانون بودجه سال ۱۳۹۸ کل کشور مصوب مجلس شورای اسلامی، میزان بودجه کل کشور ۱۷۵۰ واحد است که از این مبلغ، ۵۲۰ واحد بودجه عمومی و ۱۲۸۰ واحد بودجه شرکت‌های دولتی، بانک‌ها و موسسات انتفاعی دولت است و از ۵۲۰ واحد بودجه عمومی نیز ۴۵۰ واحد منابع عمومی و ۷۱ واحد درآمد اختصاصی است. با فرض اینکه متوسط نرخ حق بیمه اجتماعی در کشور و میان تمامی سازمان‌ها و صندوق‌های بیمه‌گر اجتماعی را حدود ۳۰ درصد بگیریم که نرخ مورد عمل سازمان تامین اجتماعی (بدون لحاظ متفرعات آن و حق بیمه‌یکاری) است و در هر کدام از این اعداد، ضرب کنیم، اعداد قابل توجهی به‌دست می‌آید. مثلاً در کل بودجه اگر ضرب کنیم ۵۲۵ واحد و اگر در بودجه شرکت‌های دولتی، بانک‌ها و موسسات انتفاعی دولت ضرب کنیم، ۳۸۴ واحد می‌شود. اگر گفته شود همه ارقام بودجه مشمول کسر حق بیمه نمی‌شود، بایستی گفت این ارقام فقط گردش مالی بودجه‌ای و مصوب دولت و حاکمیت و توابع آن است و گردش مالی بخش‌های تعاونی، خصوصی، عمومی و عمومی غیردولتی در این محاسبات نیست.

تولید ناخالص داخلی (GDP)

تولید ناخالص داخلی، یکی از متغیرها و معیارهای اندازه‌گیری اقتصاد کشورها و دربرگیرنده مجموع ارزش کالاها و خدمات نهایی است که طی یک دوره معین (سالانه) در یک کشور تولید می‌شود و محاسبات آن بر مبنای ارزش افزوده یا مصرف یا درآمد انجام می‌شود. اگر چه در محاسبه این متغیر، بسیاری از کالاها و خدمات تولیدی در بخش غیرپولی اقتصاد، تولید خانگی، اقتصاد پنهان یا سایه یا زیرزمینی لحاظ نمی‌شود، اما با فرض نرخ برابری ریال و دلار آزاد و برآوردی که از تولید ناخالص داخلی ایران برای دوره جاری انجام شده، این عدد حدود شش هزار واحد است که صد واحد وصولی سازمان تامین اجتماعی در قیاس با آن بسیار

ناچیز است و با اعمال نرخ ۳۰ درصد متوسط حق بیمه، به ظرفیت بیمه‌ای هزار و هشتصد می‌رسیم. بالاخره اقلام و ارقام مصرفی، درآمد، ارزش افزوده، سرمایه‌گذاری، مصارف دولتی، صادرات و واردات و... که در محاسبه تولید ناخالص داخلی مدنظر قرار می‌گیرد بدون سهم قابل توجه نیروی انسانی (کارمند، کارگر و...) میسر نیست.

حجم نقدینگی

نقدینگی، حجم پول نقد خارج از سیستم بانکی یا مجموعه پول و شبه پول در دست اشخاص است و البته به تنهایی برای برآورد ظرفیت حق بیمه نمی‌تواند مدنظر قرار گیرد، چرا که غالباً تبادلات و تعاملات بین طرفین، فرایند کار یعنی کار فرما و نیروی کار (کارمند، کارگر، کارپذیر و...) از طریق سیستم بانکی صورت می‌گیرد، اما با فرض اینکه خروج نقدینگی از سوسی اشخاص برای انجام فعالیت اقتصادی است و یکی از اقلام مهم تشکیل‌دهنده هزینه‌ها و مصارف برای هر فعالیتی، بخش مربوط به پرداخت‌های نیروی کار است، می‌توان مقایسه‌ای از حجم نقدینگی و ظرفیت بیمه‌ای انجام داد. بر اساس گزارشات، حجم نقدینگی حدود هزار و هفتصد واحد است که در مقابل آن، صد واحد وصولی حق بیمه سازمان تامین اجتماعی قابل تامل است. البته به پرواضح است که افزایش حجم نقدینگی را می‌توان به پول و شبه پول را از چرخه سرمایه‌گذاری‌های مولد و... دور کند، ورودی‌های صندوق‌های بیمه‌گر را کاهش داده و اثری ضدبیمه‌ای دارد و این قیاس فقط از جهت برآورد ظرفیت بیمه‌ای به میان آمد.

حساب‌های ملی

فقدان حساب‌های ملی روزآمد و دقیق و جامع و عدم ارائه آن‌ها از سوسی یک مرجع مستقل و ذی صلاح، یکی از مشکلات اساسی کشور بوده که البته اخیراً تا حدودی به این مهم پرداخته شده و گزارشاتی از سوسی بانک مرکزی، سازمان برنامه و بودجه کشور و مرکز آمار ایران در این زمینه منتشر شده است. نگاهی به برخی ارقام مندرج در حساب‌های ملی و مقایسه آن با میزان وصول حق بیمه سازمان‌ها و صندوق‌های بیمه‌گر اجتماعی بیانگر این است که بخش قابل توجهی از مردم کشور، از پوشش بیمه‌ای محروم بوده‌اند و ارقام قابل توجهی که مشمول محاسبه و کسر حق بیمه است از نظر‌ها دور نگه داشته می‌شود. به‌طور مثال، در سال ۱۳۹۵ جمع هزینه‌های فردی خانوارها، موسسات غیرانتفاعی در خدمت خانوارها و دولت، هزینه‌های مصرفی فردی واقعی، حدود هفتصد واحد بوده، ولسی وصول حق بیمه سازمان تامین اجتماعی در همان سال حدود پنجاه واحد بوده و درآمد قابل تصرف ملی-

بانک رفاه از پزشکان نمونه سمنانی قدردانی کرد

بانک رفاه کارگران، در راستای ایفای مسئولیت‌های اجتماعی خود و به عنوان بانکی سلامت‌محور، از پزشکان نمونه استان سمنان قدردانی کرد. این مراسم روز پنجشنبه ۲۸ شهریور با حضور مسئولان دانشگاه علوم پزشکی شاهرود، مدیریت شعب بانک رفاه استان و تعدادی از پزشکان دانشگاه علوم پزشکی و خدمات درمانی شاهرود در سالن همایش سازمان تامین اجتماعی شهرستان شاهرود برگزار شد و بانک رفاه با اهدای هدایایی، از ۲۰ نفر از پزشکان نمونه استان سمنان تقدیر کرد.

شرکت‌های شستا در میان ۴۰ شرکت برتر بورس در سال ۹۷

شرکت نفت ایرانول، شرکت پتروشیمی غدیر، شرکت مواد اولیه داروپخش، شرکت پتروشیمی مارون و شرکت ذوب آهن اصفهان در فهرست ۴۰ شرکت برتر بورس سال ۱۳۹۷ قرار گرفتند. این فهرست از سوسی سازمان بورس و اوراق بهادار منتشر شد و معیار انتخاب این شرکت‌ها بهبود قابل ملاحظه در عملکرد مالی آن‌ها نسبت به سال گذشته است. در جلسه‌ای که با حضور علی آقامحمدی، عضو مجمع تشخیص مصلحت نظام و شاپور محمدی، رئیس سازمان بورس اوراق بهادار و به منظور ارائه دستاوردهای این شرکت‌ها برگزار شد، مدیران این ۴۰ شرکت به ارائه گزارشی از عملکرد موفق مالی شرکت خود پرداختند. گفتنی است، با توجه به تجربیات بورس‌های اوراق بهادار در سطح بین‌الملل، شناسایی شرکت‌های ممتاز با دارای موقعیت برتر اغلب بر پایه معیارهای نقدشوندگی سهام، میزان تاثیرگذاری شرکت بر بازار و برتری نسبت‌های مالی انجام می‌شود.

حضور ذوب آهن اصفهان در نمایشگاه بین‌المللی بازسازی سوریه

شرکت ذوب آهن اصفهان در نمایشگاه بین‌المللی بازسازی سوریه حضور یافت. این نمایشگاه در روزهای ۲۶ تا ۳۰ شهریور در دمشق برگزار شد. علی حمود، وزیر حمل و نقل سوریه در بازدید از غرفه ذوب آهن، ضمن ابراز خرسندی از حضور شرکت‌های ایرانی در این نمایشگاه، توانمندی‌های ذوب آهن اصفهان را در تولید محصولات فناوری با ارزش خواند و جواد ترکابادی، سفیر جمهوری اسلامی ایران در سوریه که وزیر حمل و نقل سوریه را همراهی می‌کرد، گفت: «محصولات جدید ذوب آهن اصفهان در بازار سوریه با استقبال خوبی روبرو خواهد شد. مدیرعامل شرکت Steel tech سوریه از مشتریان محصولات ذوب آهن و فعالان و تعدادی از بازرگانان و فعالان بازار فولاد کشورهای مختلف ضمن بازدید از این غرفه، به بررسی راه‌های همکاری پرداختند.

